

En ukendt og berygtet celebrity? Guy Debord, potlatch og myten om *Mémoires*

Thomas Hvid Kromann

I den voldsomt ekspanderende litteratur om den situationistiske bevægelse, herunder særligt om bevægelsens primus motor og teoretiske *master-mind* Guy Debord, har potlatch-begrebet hidtil haft en beskeden status. Allerede i første nummer af tidsskriftet *Internationale Situationniste* blev en række situationistiske kernebegreber (såsom *dérive*, *psychogéographie*, *détournement*, *situation construite* m.fl.) defineret,¹ "potlatch" var ikke et af dem. Årsagen kan måske findes i det forhold at begrebet pegede bagud mod de proto-situationistiske aktiviteter og ikke mod den fremtid som situationisterne på aktivistisk-revolutionær vis ønskede at skabe. Ikke desto mindre spillede potlatch-begrebet en vigtig rolle i perioden, hvor 'gave-udveksling' indgik som en både venlig- og fjendtlighedsindt social komponent. I denne artikel skal potlatch-begrebet analyseres med særligt henblik på Guy Debord og Asger Jorns fælles bogudgivelse *Mémoires* fra 1959. Ifølge Debord skulle bogen indtil genudgivelsen i 1993 have eksisteret skjult inden for rammerne af en privat gaveøkonomi: potlatch. Min tese lyder, at Debords selvhøvedende tilbagetrækningsgestus kun i et beskeden omfang har fundet sted, idet *Mémoires* måske nok har haft begrænset synlighed, men langt fra været usynlig; at bogen ikke har været til salg på lige fod med andre bøger i alle boglader, men dog været distribueret og solgt en række steder. Målet i det følgende er ikke kun at dokumentere at det fandt sted, men først og fremmest at undersøge *hvordan* det så rent faktisk gjorde det ved at fokusere på *Mémoires'* distribution og reception, dvs. kombinere de hidtidige ansatser af kunst- og idéhistorisk karakter med centrale elementer fra den boghistoriske disciplin.

Tidsskriftet *Potlatch* (1954–1957)

Potlatch-begrebet anvendtes mestendels i forbindelse med de proto-situationistiske aktiviteter. Udbyrderfraktionen af Isidore Isous lettrister, de internationale lettrister (en gruppe, der udover Debord bl.a. inkluderede Serge Berna, Jean-Louis Brau og Gil J. Wolman), udgav nemlig i perioden 1954–1957 en bulletin, der just bar dette navn: potlatch. Materielt set var bulletinen uprætentiøs: en eller flere stencilerede sider, der var hæftet i øverste venstre hjørne. Et nøgternt, prunkløst look, ingen illustrationer. Debord skrev i 1959, at oplaget lå på 50 eksemplarer ved tidsskriftets start og hen imod 500 eksemplarer, da det gik ind.² Modsat *Mémoires* (eller i det mindste den forestilling, der hersker om værket), hvor gaveøkonomien anvendtes for at få en intenderet begrænsning af rækkevidden, så

handlede det i tilfældet *Potlatch* om en helt konkret adressering og en udvidelse af rækkevidden. Modtagerne var ikke kun samarbejdspartnere og sympatisører, men tillige antagonistisk vendt mod den franske presse³ samt centrale figurer inden for det litterære og kunstneriske felt (Breton, Cocteau, Magritte, Tzara etc.). Hos de internationale lettrister blev der så at sige givet 'gaver' til personer, der helst så sig fri. Disse nålestiksoperationer ind i det litterære og kunstneriske felt skete ikke for at etablere en permanent position inden for feltet, men tværtimod for at udfordre, ja sprænge det, via "la violence grisante et l'humour cinglant de ses attaques", som Emmanuel Guy og Laurence Le Bras skriver i *Un art de la guerre* (2013).⁴

Hvad selve ordet "potlatch" betød, blev kun i begrænset omfang angivet i tidsskriftet.⁵ I *Potlatch* nr. 14, 1954 var der en quiz, hvor redaktionen spurgte *hvem* "Potlatch" var? Svarmulighederne var 1) en russisk spion, 2) en overdådig gave eller 3) et meningsløst ord opfundet af lettristerne. I næste nummer blev det oplyst, at der blev gættet på alle tre svarmuligheder, men at det var en meningsløs problemstilling. Men var det tilfældet? Tidsskriftets titel blev først forklaret i sidste nummer af *Potlatch*, nr. 30 (15. juli 1959). Her skrev Debord: "On sait que Potlatch tirait son titre du nom, chez des Indiens d'Amérique du Nord, d'une forme pré-commerciale de la circulation des biens, fondée sur la réciprocité de cadeaux somptuaires".⁶ Inspirationen til tidsskriftets navn stammer højst sandsynligt fra den franske sociolog Marcel Mauss (1872–1950), hvis artikel "Essai sur le don", oprindeligt fra 1923–1924, blev genudgivet i 1950. Et andet bud kunne være Johan Huizingas bog *Homo Ludens* (hollandsk originaludgave, 1939) der i 1951 blev oversat til fransk og hvori potlatch-begrebet anvendtes med henvisning til netop Mauss.⁷ Navnet "potlatch" bliver i og for sig ofte misvisende anvendt. I de fleste tilfælde burde man bruge ordet gave ("le don") og gaveøkonomi, idet "potlatch" repræsenterer en specifik praksis hos de nordamerikanske indianere, hvor man kunne vise sin styrke gennem foræring og/eller destruktion af egne midler.

Generelt kan man sige, at "potlatch" i 1950ernes Paris først og fremmest inkarnerede idéen om en prækapitalistisk gaveøkonomi, herunder en art social udveksling, ofte af antagonistisk karakter. Analogien i forhold til de nordamerikanske indianeres gensidige overbud af gaver og destruktion af værdier skal nok anvendes varsomt. Lettristernes anvendelse af potlatch-begrebet var typisk for radikale eller endog revolutionære grupper

appropriering af antropologisk teori, som bl.a. antropologen Keir Martin har anført.⁸ Fra antropologernes side er der en generel skepsis i forhold til sådanne grupperingers potentielle forvanskning af antropologisk teori, f.eks. i forhold til en alt for simpel modstilling af en dehumaniseret kapitalisme og en romantisk før-kapitalisme. Keir Martin anerkender dog de internationale lettristers begrebsanvendelse, for så vidt, at man aktivt forsøgte at bryde adskillelsen mellem produktion og konsumering, ja i det hele taget forskød et Marxsk fokus på produktionen til et mere dynamisk begreb som udvekslingen.

I forbindelse med tidsskriftet af samme navn gav "potlatch" god mening, eftersom der både var tale om en gaveøkonomi og et forsøg på at etablere en potlatch med de modstandere, der fik tidsskriftet tilsendt. Som Debord skrev:

Les biens non vendables qu'un tel bulletin gratuit peut distribuer, ce sont des désirs et des problèmes inédits; et seul leur approfondissement par d'autres peut constituer un cadeau en retour. Ce qui explique que dans Potlatch l'expériences a été souvent suppléé par un échange d'injures, de ces injures que l'on doit aux gens qui ont de la vie une moins grande idée que nous.⁹

Den tilsigtede dialog var af fjendtlig karakter. Tilsvarende skrev Debord i et brev til sin belgiske samarbejdspartner Marcel Mariën¹⁰ d. 11. november 1955 om deres publikum: "hostile en majorité, et que seule la formule du cadeau gratuit permet d'insulter à domicile"¹¹ Gaver til dem, der ikke ønsker dem: At kaste en handske i fjendens dagligstue. At udfordre de centrale meningsdannere, et par hundrede stykker, der monopoliserede epokens tanker, for at forsøge at tvinge disse i en anden retning.¹²

Mémoires som potlatch

Lad os indlede med at knytte nogle overordnede bemærkninger til *Mémoires* og det andet Jorn-Debord-værk, som det uløseligt er knyttet sammen med: *Fin de Copenhague* (1957). To værker, der har spillet en lidt ambivalent rolle i størstedelen af sekundærlitteraturen om situationismen. På den ene side har værkerne været betragtet som en art anti-kunstværker, dvs. eksemplificering af situationistisk teorigods, idet der – hvis man skulle følge budskabet fra første nummer af bevægelsens tidsskrift *Internationale situationniste* i 1958 – ikke kunne eksistere situationistiske kunstværker, men kun en situationistisk anvendelse af kunstens midler. På den anden side har værkerne eksemplificeret en situationistisk ikonografi på overbevisende vis, en ikonografi, der bestemt havde sine æstetiske momenter. Den æstetiske dimension eksisterede, indtil de sidste kunstnere i bevægelsen blev ekskluderet i 1962. I både *Fin de Copenhague* og *Mémoires* anvendtes montagen af præfabrikeret materiale fra bøger, tidsskrifter og aviser. Tilsvarende havde Jorn "illustreret" disse verbalt-visuelle montager med litografisk tusch. Om end ofte behandlet under ét, så er forskellene mellem *Fin de Copenhague* og *Mémoires* væsentlige: *Fin de Copenhague* er et processuelt værk (resultatet af

et døgnns arbejde)¹³ vs. den styrede rekonstruktion i *Mémoires* (Debords arbejde med stumperne i Paris). Hvor omslaget på *Fin de Copenhague* bestod af et unikamateriale (matricepap), så var omslaget af sandpapir på *Mémoires* et masseproduceret, men usædvanligt, ja subversivt materiale. Endelig var *Fin de Copenhagues* lille oplag (200 stk.) både nummereret og signeret i modsætning til *Mémoires'* noget større oplag (minimum 675 stk.) og uden nogen form for inskriptioner.

En tilbagevendende oplysning om *Mémoires* er som sagt, at førsteudgaven udelukkende eksisterede inden for en privat gaveøkonomi. Modsat bogmediets almindelige kredsløb, hvor der tilsigtes en offentlig distribution og reception, så skulle der i *Mémoires* være tale om en privat håndtering af bøgerne, en praksis, der bevidst ekskluderede alle andre end en mindre, håndplukket kreds af ånds- og kampfæller. Oplysningerne om denne 'udenomsinstitutionelle' tilstedeværelse kan – i lighed med myten om de 24 timer i forbindelse med *Fin de Copenhague* – imidlertid ikke aflæses af selve førsteudgaven.¹⁴ Modsat en publikation som *Rapport sur la construction des situations* (1957), Debords væsentligste tidligste teoretiske skrift, hvor den begrænsede distribution specifikt angives på bagsiden.¹⁵ Her var der tale om et lukket netværk, en afklarings- og mobiliseringsfase.

Oplysningen om at *Mémoires'* havde status af potlatch er af væsentlig nyere dato. I det forberedende arbejde op til genudgivelsen af *Mémoires* i 1993 skrev Debord et brev til forlæggeren Jean-Jacques Pauvert. Her understreger Debord værkets anti-offentlige liv: "Ces *Mémoires* sont réellement un anti-livre, et d'ailleurs d'une très bonne époque. C'est célèbre, et ce n'a jamais été mis en vente, pas dans un seul lieu, en son temps. Ce ne fut donc qu'un cadeau, mais il doit ici cesser de l'être."¹⁶ Genudgivelsen af denne "anti-bog", der aldrig havde været til salg, ville være at ophæve *Mémoires'* status som potlatch-værk og sikre værket offentlig distribution og reception. Et led i den genudgivelsesrække, som Debord indledte i årene op til sin død.

I samme brev skrev Debord, at der ikke var så meget at sige om *Mémoires*, hvorfor han ville foretrække at skrive om de tematikker, "dont votre auteur a offensé son siècle" samt om 1950'ernes mest radikale kunst. I det korte efterskrift, som det endte med, "Attestations", der er dateret "octobre 1993", skrev Debord indledningsvist kun ganske lidt om sine fåtallige, tidlige værker (*Mémoires*, filmen *Hurléments en faveur de Sade* fra 1952 og sloganet "Ne travaillez jamais" – *Fin de Copenhague* nævnes ikke). Først og fremmest uddybede Debord de oplysninger han i brevet havde givet forlæggeren:

J'ai offert cet anti-livre à mes amis, sans plus. Personne d'autre n'a été avisé de son existence. "Je voulais parler la belle langue de mon siècle." Je ne tenais pas tellement à être écouté. [...] Je n'ai en tout cas dit le moindre bien de ces *Mémoires*, en leur temps. Et je ne crois pas qu'il y aurait plus à en dire maintenant. J'avais prouvé d'emblée ma sobre indifférence envers le jugement du public, puisque celui-ci n'était-il

pas dépassé. Ainsi mes *Mémoires*, depuis trente-cinq ans, n'ont jamais été mis en vente. Leur célébrité est venue de n'avoir été répandus que sur le mode du *potlatch*: c'est-à-dire du cadeau somptuaire, qui met l'autre au défi de donner en retour quelque chose de plus extrême. Des gens si hautains montrent par là qu'ils sont capables de tout, mais dans leur sens.¹⁷

Ingen annonceringer, intet salg, *Mémoires* som en gave til vennerne, ingen andre. Med andre ord: en art venligsindet potlatch modsat den, der blev praktiseret i *Potlatch*. Via denne praksis skulle Debord have foretaget en tredobbelt unddragelse: Gennem anvendelsen af det masseproducerede og ensartede bogmedie annullerede han det klassiske kunstbegreb (kunstværket som unika og placeret inden for kunstens traditionelle institutioner, gallerierne og museerne); gennem fravælgelsen af centrale elementer i det traditionelle kredsløb for bogmediet (den offentlige distribution og reception) annullerede han bogens offentlige liv; gennem materialevalget (sandpapiret) obstruerede han principielt de gængse læsnings- og opbevaringsrutiner. Paradoksalt celebrity på grund af dets fravær. Men kan *Mémoires* både være ukendt og berygtet?

Debords korte efterskrift "Attestations" er utvivlsomt referenceteksten i forhold til potlatch-principperne. En tekst, der, heller ikke i de forskningsindsatser, der har beskæftiget sig mest indgående med *Mémoires*,¹⁸ er blevet sat spørgsmålstegn ved. Værkets manglende distributions- og receptionshistorie har været med til at forme myten om dette værk, der i vidt omfang er blevet betragtet som et dokument i den situationistiske teoridannelse, "a Situationist Primer" som Greil Marcus har betegnet bogen.¹⁹ Potlatchprincipperne passer perfekt ind i historieskrivningen om situationistisk internationale.

Distribution og salg af *Mémoires*

Kun ét sted er jeg stødt på en forsker, der anfægter denne usynlighedsmyte: Jorn-forskeren Karen Kurczynski strejfer dette aspekt i en fodnote i en artikel fra 2008: "Although Debord claimed that the collaborative artist's book *Mémoires* was distributed only to friends as a gift, it was sold in various Left Bank bookstores and at Wittenborn in New York".²⁰ Kurczynski uddyber ikke disse oplysninger i artiklen.

Oplysningen om Wittenborn hidrører formentlig fra parateksten til førsteudgaven af *Mémoires*. På bogens sidste side, en side, der vel at mærke ikke gengives i genudgivelserne af bogen i 1993 og 2004, står oplysningerne: "Imprimé au Danemark par/ Permild & Rosengreen,/ Copenhagen, 1959./ Distribution en U.S.A./ Wittenborn and Company/ Publishers and booksellers/ 1018 Madison Ave., New York, N.Y." Med andre ord anføres det, at bogen sælges og distribueres gennem Wittenborn and Company, den vigtige kunstboghandel, der siden 1956 havde ligget på Madison Avenue i New York.²¹ Denne information er blevet ignoreret, hvilket kan skyldes, at førsteudgaven af *Mémoires* var, eller rettere: med årene blev, relativt sjælden (hvilket

kan forklare, at man har overset dette forhold, men det undskylder det ikke: for hvilken seriøs forsker beskæftiger sig med et, i øvrigt relativt ringe, genoptryk? Jo, det kan man, hvis man er kunsthistoriker og mere optaget af koncept end af boghistorie og editionsfilologi).²² At USAs førende kunstboghandel distribuerede bogen hænger imidlertid meget dårligt sammen med påstanden om at værket eksisterede usynligt og kun cirkulerede som gave i en snæver vennekreds!²³ Permild & Rosengreen har formentlig stået for denne del af parateksten, men kunne det tænkes, at værkets faktiske distribution fungerede som Debord har beskrevet den? Det kunne være en plausibel forklaring, men at det skulle være tilfældet, er der imidlertid intet, der tyder på. Som vi skal se, strider denne idé mod bogmediets natur: Modsat unikakunstværket lader den masseproducerede bog sig kun vanskeligt begrænse.

I et brev fra Asger Jorn til trykkerne V.O. Permild og Bjørn Rosengreen fra d. 14. februar 1958 nævnes et ønsket oplagstal for den kommende udgivelse *Mémoires* på 1.000 eksemplarer plus hvad trykkerne selv ønskede at trykke oveni.²⁴ Oplaget af førsteudgaven af *Mémoires* var på minimum 675 eksemplarer, hvoraf 200 stk. blev i Danmark hos Permild & Rosengreen og de resterende 475 stk. blev sendt til Paris.²⁵ Disse tal og denne fordeling hænger på ingen måder sammen med Debords påstand om at "j'ai offert cet anti-livre à mes amis, sans plus". Oplagets størrelse og fordelingen er i sig selv bevis nok på at Debord enten huskede forkert (hvilket er stærkt tvivlsomt) eller at han bevidst manipulerede. I et brev Jorn fra d. 11. juli 1959 skriver Debord: "As-tu des nouvelles de *Mémoires*? Chez Gugusse²⁶ ou ailleurs? J'en aurai besoin, maintenant, non seulement pour Wittenborn mais aussi pour un libraire qui veut les diffuser en Argentine, ainsi que *Pour la forme*." Brevet dementerer med al tydelighed, at *Mémoires* som udgangspunkt var tænkt som en usynlig udgivelse. Wittenborn-forbindelsen bliver her bekræftet. Endvidere nævnes en boghandel i Argentina(!),²⁷ der ønskede at distribuere både Jorn og Debords fællesværk samt Jorns skrift om æstetik fra året før. I et brev fra Debord til Jorn d. 4. januar 1960 skrev Debord, at han havde brug for de 100 eksemplarer af bogen, der lå hos Augustinci (Galerie La Rive Gauche), idet Le Terrain Vague skulle have monopol inden for Frankrig for distribution af *Internationale situationniste* og situationisternes bøger.

Hvad samarbejdet med Wittenborn i USA angik, så fortsatte det i hvert fald indtil 1962, hvilket dokumenteres af et (særdeles utilfredst) brev fra d. 26. februar 1962 fra Jorn, Bernstein og Debord: "Il semble que la rare qualité de nos œuvres vous échappe complètement. Peut-être que vous n'avez pas réussi à former une clientèle d'un niveau assez élevé. Nous attirons donc votre attention sur ce grave problème de votre entreprise."²⁸ Endvidere handlede brevet om, at Wittenborn ikke vil have små (rest?)oplæg liggende; at firmaet ikke havde bestilt de sidste 3–4 numre af "notre revue" (*Internationale situationniste*), og at det var Wittenborn, der skyldte dem penge og ikke omvendt. Intet svarbrev er tilsyneladende gemt.

Hos Karen Kurczynski fremgår det, at ikke kun Wittenborn, men også nogle boglader på venstre Seinebred skulle have solgt bogen. Kurczynski interviewede Jacqueline de Jong i 2007,²⁹ hvor de bl.a. diskuterede situationisternes distributionskanaler. De Jong, der trådte ind i den situationistiske bevægelse i 1960, nævner i dette interview Wittenborn, men uden specifikt at nævne *Mémoires*.³⁰ Direkte adspurgt af denne artikels forfatter i 2014 skriver Jacqueline de Jong:

It was probably at the Minotaure bookshop in the Rue des Beaux Arts that I saw [*Mémoires*], they did sell the *IS* bulletin and later on *The Situationist Times* and other publications related to the I.S. So did Le Divan and La Hune in Paris. Might have been others. And it was no Potlatch as Debord pretends, I am almost certain. Wittenborn was our connection and the ICA [Institute of Contemporary Arts] in London.³¹

Men ét er, at de øvrige situationistiske publikationer blev distribueret, noget andet er, om *Mémoires* blev solgt via Wittenborn og de øvrige distributionskanaler? Det kan vi formode, men det er svært at dokumentere ud fra de foreliggende oplysninger.

To centrale steder eksisterer *Mémoires* ikke. Værket er ikke registreret i *Bibliographie de la France* (fra 1959). Den franske nationalbibliografi inkluderer materiale trykt i Frankrig, men i og med at *Mémoires* blev trykt i Danmark unddrager den sig den officielle registrering, på trods af, at den efter alt at dømme blev solgt i kommission hos de nævnte boghandlere og distributører. *Mémoires* var en trykkeopgave for Permild & Rosengreen udført for "udgiveren" L'Internationale Situationniste (og betalt med Jorns malerier), hvorfor den skulle registreres i det danske bogsystem. Men bogen blev ikke pligtafleveret,³² hvilket den burde, eftersom bogen blev trykt og distribueret i Danmark, jf. § 2. i "Lov om pligtaflevering af offentliggjort materiale". *Mémoires* blev heller ikke registreret i *Dansk Bogfortegnelse* for årene 1955–1959. I en vis forstand kan det betegnes som en transnational tilbagetrækningsstrategi.

Annonceringer af *Mémoires*

Allerede et stykke tid før udgivelsen (og kort efter færdiggørelsen) af *Mémoires*, blev dets eksistens annonceret af den tyske gren af situationistbevægelsen. Dette skete på en flyveseddel med overskriften "Nervenruh! Keine Experimente!" fra 1. januar 1958 i München. Asger Jorn og Hans Platschek stod som underskrivere på flyvesedlen, hvor man i bedste dada-stil, om end ikke helt med samme absurde komiske talent, bragte en række nyheder og informationer. Her lød det blandt andet: "Er hat viel durchgemacht!/ Guy Debord *Mémoires*./ Sensationelle lettristische Enthüllungen/ des jüngsten und erfarensten/ Memoirenschreibers der Neuzeit".³³ Om Debord bifaldt denne annoncering er uvist. Hans Platschek blev ekskluderet fra bevægelsen i februar 1959.

Fin de Copenhague blev officielt annonceret i lettristernes organ *Potlatch* i 1957.³⁴ En tilsvarende annoncering finder man ikke af *Mémoires* i tidsskriftet *Internationale situationniste*. En til-

bagevendende klumme i tidsskriftet var "Renseignements situationnistes", hvor der blev oplistet større og mindre situationistiske aktiviteter. Her havde det været oplagt at inkludere udgivelsen,³⁵ men udgivelsen af *Mémoires*, hvilket efter alt at dømme skete i april 1959,³⁶ faldt mellem tidsskriftets andet (december 1958) og tredje nummer (december 1959). *Mémoires* optrådte dog, om end diskret, to steder i situationisternes officielle organ. Første gang i det usignede essay "Le détournement comme négation et comme prélude" i *Internationale situationniste* nr. 4, 1960,³⁷ hvor *Mémoires* indgik som eksempel på anvendelsen af détournement sammen med Jorns modifikationer, Constants skulpturer og Debords film. Anden gang var der tale om et visuelt citat, idet første montage i *Mémoires* optrådte som en illustration i *Internationale situationniste* nr. 5, 1960,³⁸ men, typisk for tidsskriftets billedside, uden angivelse af ophav.

Debord nævnte desuden *Fin de Copenhague* og *Mémoires* i en tekst, "La Démesure mesurée", der var et svar på Torben Brostrøms programartikel "Det umådelige mådehold" i tidsskriftet *Vindrosen* nr. 1, 1960, hvor Brostrøm agiterede for en modernistisk poesi og kunst i Danmark. Debord mente bl.a. at Brostrøm ikke kunne se hvad der skete lige for næsen af ham, idet "ce sont deux lithographies de Copenhague, Permild et Rosengreen, qui nous ont donné les moyens de réaliser deux livres expérimentaux dans les derniers dix-huit mois, avec des procédés nouveau qui ont été imités presque aussitôt en Amérique."³⁹ Debords svar, hvor værkerne ikke nævntes ved navn, endte imidlertid med aldrig at blive trykt i *Vindrosen* og blev derfor først tilgængeligt, da det blev optrykt i *Œuvres* (2006),⁴⁰ men intentionen var tydeligvis ikke at skjule udgivelsen af de to værker. En anden reference, der aldrig kom på tryk, var Asger Jorns tale til SI-konferencen i Göteborg d. 28.–30. august 1961 i Göteborg. Under dæknævnet "Keller" talte Jorn, hvis han har fulgt sit to siders håndskrevne manuskript, om nødvendigheden af "de troubles, de divertir, de jouer et de jouir de notre nouvelle liberté envers l'image desidolisée [sic!], libération déjà [arrivent?] avec nos publications *Fin de Copenhague* et *Mémoires*",⁴¹ men denne del blev skrevet ud af det officielle referat i *Internationale situationniste*.⁴² Derimod blev *Mémoires* nævnt i Jorns forord, "Guy Debord et le problème du maudit", til Debords bog *Contre le cinéma* (1964), hvor *Fin de Copenhague* og *Mémoires* nævntes som hastigt producerede, détournement-værker. Endvidere indgik oplysninger om *Mémoires* i Guy Atkins og Erik Schmidts *Bibliografi over Asger Jorns skrifter til 1963* (1964) samt Jean-Jacques Raspaud og Jean-Pierre Voyers bibliografi fra 1972 over de situationistiske udgivelser.⁴³

Udstillinger af *Mémoires*

Mémoires indgik i 1963 på en udstilling om relationen mellem skrift og billede inden for litteraturen og kunsten. Udstillingen hed *Schrift und Bild* og blev vist på Stedelijk Museum i Holland og Staatliche Kunsthalle Baden-Baden i Tyskland.⁴⁴ Fokus lå på de historiske eksempler og avantgarderne, såsom Kurt Schwitters, El Lissitzky, F.T. Marinetti og

Meddelelse til den skandinaviske presse

Samtidig med at vi sender Dem et x af "Memoires", der er trykt på i litografi hos Pernild & Rosenkrantz i København i samarbejde med Asger Jorn ligesom dennes bog fra 1958 "Fin de Copenhague", skal der gives en kort præsentation af forfatteren. Guy-Ernest Debord er født i Paris år 1931. Hans navn dukkede første gang frem i 1951, hvor han lavede helaftefilm "Marlons en faveur de Sade", en film der var så henrykkende at den aldrig siden har måttet vises offentligt i Frankrig.

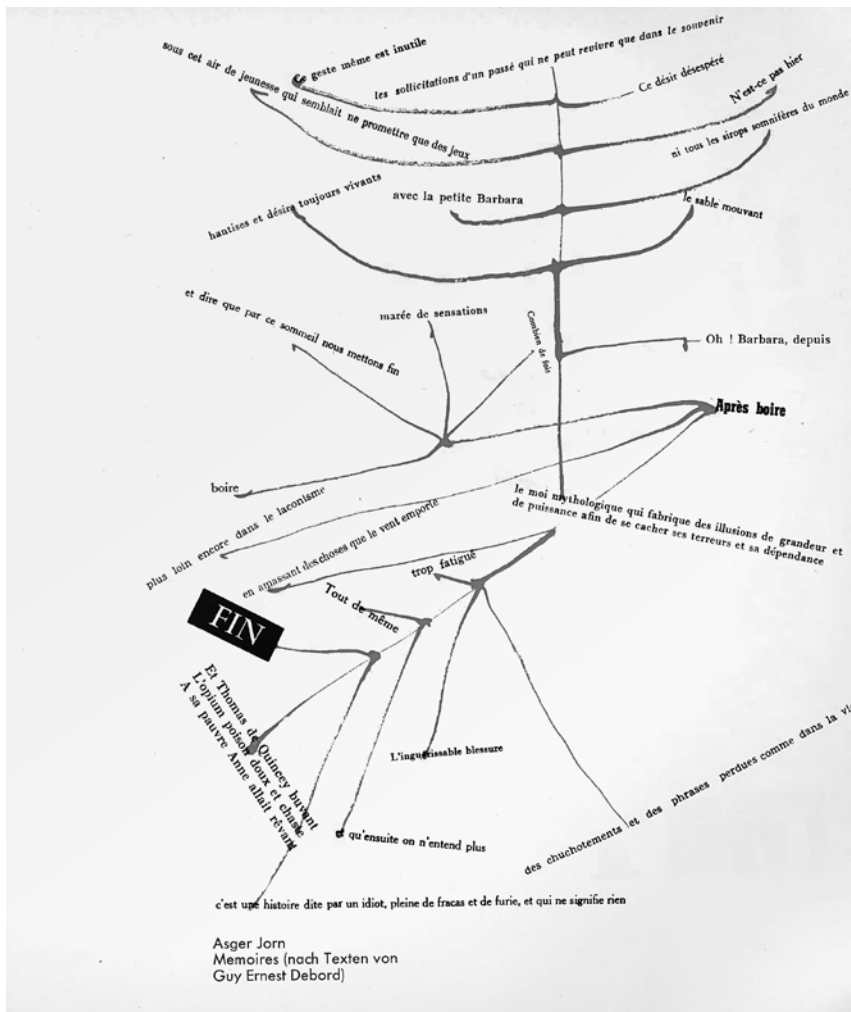
Siden sammenslutningen af de forskellige avantgardebevægelser i Europa, "Gebra" Internationales des Artistes experimentaux, The Psychogeographical Committee of London og Le Bauhaus Imaginiste fandt sted i 1957 i den Situationistiske Internationale har han været leder af organisationens forlag og tidskrift i Paris. Foruden digte, essays og dokumentarfilm har han skrevet "Rapport sur la construction des situations", som også foreligger i en tysk udgave fra München og en italiensk fra Torino.

Enhver side i "Memoires" er en enhed, der ikke læses efter traditionel linieretning, men kan følges i alle retninger i samspil med Asger Jorns bærende strukturer som er skabt i bogens farverige ånd for at muliggøre læsningen i sammenhæng. Det folkelige sandpapir, som er anvendt til peren, er blot tænkt som en diskret understrøgning af at de tre måneder, forfatteren skildrer i dette bind erindringer så sandelig ikke er foregået gnidninguløst.

Prisen er 40 kr pr x i Skandinavien og det dobbelt i Paris og New York, hvor det meste af oplaget har været forudbestilt og sikkert vil blive udsolgt allerede på udgivelsesdagen den 1. maj.

For den Situationistiske Internationale
danske sektion

Jørgen Nash
Jørgen Nash

- 1 Jørgen Nash: "Meddelelse til den skandinaviske presse", pressemeddelelse, april 1959.
- 2 En side fra Guy Debords *Mémoires* optrykt i kataloget til udstillingen "Schrift und Bild" på Stedelijk Museum og Staatliche Kunsthalle Baden-Baden, 1963.

Illiazd. Eftersom Jorn havde fået sit internationale gennembrud ved verdensudstillingen i Bruxelles i 1958 og Debords navn i bredere kredse endnu var fuldstændig ukendt, afhang *Mémoires'* kulturelle kapital af, at det var et *Jorn*-værk. *Mémoires'* optrådte sammen med andre af Jorns samarbejdsværker: *Stavrim*, *Sonetter* (s.m. Jørgen Nash, 1960) og *Je lève, tè leves* (s.m. Christian Dotremont, maleri 1948). Ikke alle udstillede værker blev reproduceret og ikke alle reproducerede værker indgik i udstillingen, men *Mémoires'* blev både udstillet og reproduceret i kataloget. Værket optrådte som en af de få illustrationer i farve og indgik som illustration til Helmut Heißenbüttels artikel: "Zur Geschichte des visuellen Gedichts im 20. Jahrhundert", imidlertid uden at værket nævnes i selve artiklen.⁴⁵ I artiklen optræder mere oplagte kandidater som Stéphane Mallarmés *Un coup de dés*, Filippo Marinetti *Les mots en liberté futuristes*, Hugo Balls *Lautgedicht* og Guillaume Apollinaires *Calligrammes*, hvortil kommer en række andre navne, herunder eksempler på 1960ernes konkrete poesi.⁴⁶

Men der skelnes i det tilhørende katalog ikke mellem enkeltsider og en anvendelse af hele bogformatet, hvilket jo ellers er en af de væsentligste forskelle mellem 1910ernes og 1920ernes avantgarders montager i forhold til kunstnerbogens anvendelse af hele bogen som en konceptuel helhed fra 1950erne og 1960erne og frem. Her er ingen fornemmelse for bogmediets rolle eller samarbejdets kohærens, når der i kataloget står "Asger Jorn: *Mémoires* [sic!] (nach Texten von Guy Ernest Debord)".

Indlemmelsen af *Mémoires'* i udstillingen og i kataloget skete uden Debords vilje. Dette fremgår af en notits i *I.S.* nr. 9, august 1964, hvori det lød:

Un livre de Guy Debord a figuré sans son autorisation, et sans qu'il en soit averti d'aucune manière, à l'exposition "Schrift und Bild", à Baden-Baden, puis à Amsterdam. A une première protestation adressée aux organisateurs quand cette manœuvre nous a été finalement signalé, les Allemands de Baden-Baden répondent que la responsabilité en incomberait au Hollandais Ad. Petersen, du Stedelijk Museum d'Amsterdam, tandis que ce musée affirme, en même temps, que le choix dépendait de l'Allemand Mahlow, directeur du Kunsthalle de Baden-Baden (à suivre).⁴⁷

Det blev ikke angivet hvilken bog, der var tale om, men Debords udgivelsesliste var i 1964 overskuelig, desuden indikerede udstillingens tema hvilket værk, der var tale om. Protesten afspejlede modviljen – i 1964 – mod at lade *Mémoires'* tilgå en større offentlighed. Med eksklusionen af kunstnerne fra den situationistiske bevægelse i 1962, forandrede konteksten for *Mémoires'* sig. Nu fremstod *Mémoires'* som alt for kunstnerisk og æstetisk i forhold til den nye, antikunstneriske og ideologiske linje, der havde vundet indpas. I forhold til Stedelijk var der øvrigt også en modvilje, der gik tilbage til 1960, hvor museet skulle have vist en udstilling med situationisterne og som Debord & co. efter uenighed med Sandberg dog endte med at trække sig fra. Nu vendte Sandberg, der fra 1945 til 1962

havde bestridt posten som direktør på Stedelijk, så tilbage som kurator.⁴⁸

Modviljen bekræftes af to breve, der er trykt i andet bind af Debords *Correspondance*: Det ene brev (dateret d. 21. juli 1964) var stilet til Dietrich Mahlow og Willem Sandberg,⁴⁹ kuratorerne bag udstillingen i Kunsthalle Baden-Baden og Stedelijk-museet i Amsterdam. Det andet brev (20. august 1964) var stilet til S.H. Levie, ansat på Stedelijk og Sandbergs efterfølger i direktørstolen. I brevet til Mahlow og Sandberg protesteredes mod at *Mémoires'* var inkluderet i udstillingen "sans mon accord et même sans m'en prévenir, ni avant, ni pendant, ni après".⁵⁰ Debord skrev, at eftersom bogen var udgivet af Internationale Situationniste havde museerne ingen juridisk eller moralsk ret til at inkludere Debord i udstillingen. Debords opgør med det kunstneriske felt kan aflæses af formuleringer som: "Il s'agit donc là d'une escroquerie caractérisée et, vu les position des mes camarades situationnistes sur la culture actuelle, d'une imposture grave."⁵¹ Derfor er det lige så interessant som paradoksalt, at han i brevet i sine retoriske spørgsmål til kuratorerne gentagne gange anvendte netop ordet kunstner ("artiste"), når han skulle hævde sine rettigheder: For at kunne hævde (indadtil), at han ikke var kunstner, måtte han (udadtil) påberåbe sig, at han var det. Sagen blev sendt videre til S.H. Levie på Stedelijk. Vi kender desværre ikke ordlyden af Levies brev, eftersom dette ikke befinder sig i Debords arkiv på Bibliothèque Nationale, men vi kender Debords svar på det. I spørgsmålet om copyright måtte Debord nødtvunget indrømme, at han ikke kunne spille copyrightkortet for at forhindre at bogen blev udstillet og at Debords navn blev nævnt. Debord nægtede ikke museet deres ret til at udstille erhvervede genstande, men Debord skrev, at denne ret (en ret, der, hvis man skal følge Debord, nødvendigvis kun kan være moralsk, ikke juridisk) ikke gjaldt for en "exposition d'actualité, orientée idéologiquement, esthétiquement".⁵² *Mémoires'* burde ikke udstilles, fordi det indgik i en aktuel, ideologisk-æstetisk kontekst, som Debord prøvede at løsrive *Mémoires'* fra.

Slutteligt truede Debord museet med en lidt spøjs trussel: at hvis de fastholdt princippet (hvilket vel vil sige: hvis de ikke gav ham en undskyldning), så ville Debord og situationisterne bruge alle nødvendige magtmidler uden at Debord specificerede hvilke virkemidler, der i givet fald var tale om. Formentlig skete der ikke mere i den sag. En lille krølle eksisterer dog. I et brev fra Debord til Stedelijk Museet fra d. 21. april 1966 citerede passagen fra *Internationale situationniste* og brevet sluttede med ordene: "Vu la malhonnêteté intellectuelle du Stedelijk Museum, il ne saurait être question de vous envoyer le numéro 10 d'*I.S.*, à quelque prix que ce soit."⁵³ Abonnementet blev opsagt, andre muligheder for sanktioner, endsige regulære hævnaktioner, synes der ikke at have været.

Debord reagerede i øvrigt ikke på kataloget – det er tvivlsomt, om han har set det. At reproducere en side fra *Mémoires'* uden Debords tilladelse er juridisk set tvivlsomt, men forfattere kan ikke kontrollere hvor og i hvilken sammenhæng (f.eks.

NIEN om Tibets tilfange-
e er historien om den
odstands sammenbrud i
der prøvede at efterleve
rincipper, men saa dem
aa den kendsgerning, at
ar briter, men kinesiske
ler, den stod overfor.
ar Dalai Lama nu ladet
slags erindringsbog, der
ice, men uundgaaeligt

Dalai Lama

kunne have været standset, førte

ASGER JORN'S LE LONG VOYAGE

En billedmæssig gennemgang af Asger Jorns gobeliner. Bl. a. den store gobelin paa det nye Statsgymnasium i Aarhus. - Kr. 25.

MEMOIRES

Med Asger Jorns vanlige skaberglæde har han forsynet denne fransksprogede bog af forfatteren Guy Debord med utraditionelle farveillustrationer af høj kunstnerisk kvalitet. Indb. i sandpapir - Kr. 100.

SITUATIONISTISK REVOLUTION

Et nyt kulturtidsskrift, der gør op med det passive tilskuersamfund og viser den teoretiske vej for et levende og skabende samfund. Løssalg kr. 7 - Aarsab. (4 numre) kr. 25.

Distribution:

SITUATIONISTISK INTERNATIONALE

Helsted - Randers
Tlf. (0621) 6009

Ekstrabladet:

VI FÅR NOGET AT VIDE OM KÆRLIGHED

»Anmelderen er faldet så løst for denne roman — kun anbefale den på alle kanter —

Information:

ET LILLE MESTERVÆRK

»Den lille bogs eksklusive niveau turde være en kendsiden man for ramme alv at sammenligne den med Te William's mesterværk »Mrs. romerske forår« — 18.50, indb. 24.50

SPECTATOR

ligt udsmykket (skingrende fløjter, alarmure, periodiske sirener med uregelmæssig rytme, monstrøse skulpturer, mekaniske køretøjer med motorer, d. v. s. automobiler) og kun lidt oplyst om natten, ligesom den er heftigt oplyst om dagen ved forkert anvendelse af fænomenet tilbagestråling. I centrum »Det Skrækkelige Køretøjs Plads«. Overfyldningen af markedet med et produkt fremkalder ned-

tion ville koncentrere sig om denne by. I løbet af nogle år ville den være verdens intellektuelle hovedstad og ville overalt blive anerkendt som sådan.

Gilles Ivain.

Ovenstående artikel fremkom første gang i tidsskriftet »LES LEVRES NUES« (Bruxelles, september 1955). Udgivet i Montreal, juni 1960.

DER DEUTSCHE GEDANKE

Tidsskrift for den tyske sektion af
situationistisk internationale

Redaktør:

Uwe Lausen, München 2, Theresienstr. 60

Internationale Situationniste

Tidsskrift for den franske sektion af S. I.

B. P. 75 - 06 Paris

Ved at rette henvendelse hertil kan alle hidtil
udkomne publikationer fra S. I. rekvireres

For yderligere informationer vedr. den
unitære urbanisme, skriv til:

BUREAU D'URBANISME UNITAIRE

Directeur: A. Kotányi

8, Place du Botté, Bruxelles 18, Téléph 49 26 57

MEMOIRES

Et lille oplag haves af den franske forfatter G.-E. Debord's bog MEMOIRES. Bogen, der er indbundet i sandpapir og trykt på fransk er forsynet med farveillustrationer af Asger Jorn.

Kan rekvireres gennem S. R.s redaktion:
»Kristinelist«, Helsted pr. Randers Telefon
Randers 6009

3 J.V. Martins annonce for bl.a. *Mémoires* i *Jyllands-Posten* d. 16. december 1962.

4 Annonce i *Situationistisk revolution* nr. 1, oktober 1962.

en udstilling) deres artefakter optræder. Kritikken rettedes mod de ansvarlige på Stedelijk Museet og Kunsthalle Baden-Baden, men spørgsmålet er, om det ikke snarere var Jorn, der burde kritiseres, eftersom Debords bog optrådte i serien af Jorn-samarbejdsværker? Selv refererede Jorn i hvert fald i anden sammenhæng i et læserbrev i *Information* i 1967 til *Mémoires* og *Schrift und Bild* uden at dette aspekt problematiseredes.⁵⁴ Jorn forsøgte tværtimod aktivt at bruge sine bogværker, herunder *Fin de Copenhague*, til at booste sin kunstneriske karriere.

Mémoires i Danmark

På trods af den manglende pligtaflevering og den manglende indføring i *Dansk Bogfortegnelse* har bogen ikke desto mindre haft et dansk liv. Det er også et liv, som Debord ikke har kendt til – og heller ikke haft mulighed for at kontrollere, hvilket igen understreger bogmediets grad af autonomi. Permild & Rosengreen beholdt som tidligere nævnt 200 eksemplarer af *Mémoires*. Eftersom der ikke foreligger salgsregnskaber eller tilsvarende fra Permild & Rosengreen (og bogen indgik jo i den bytteøkonomi som trykkerne kørte med Jorn ...) kan det være svært at følge bøgerne. Det kan dog dokumenteres at Statens Museum for Kunst i København købte *Mémoires* hos Permild & Rosengreen 7. april 1960 for 30. kr. (Jørgen Nashs *Stavrim, Sonetter* indgik i handlen).⁵⁵

Modsat *Fin de Copenhague* forefindes ikke en liste, hvor det fremgår af hvem Jorn har sendt eksemplarer til,⁵⁶ men i et brev fra Nash fremgår det, at Jorn har sendt *Mémoires* til sin tidligere kone Kirsten Lyngborg og sine to børn.⁵⁷ Takkebrevet til Nash fra folk i det litterære felt fra maj 1959 vidner i øvrigt om at *Mémoires* blev sendt ud.⁵⁸ Op til at bogen skulle udkomme skrev Jørgen Nash en tekst, "Introduktion til Guy-Ernest Debord", der var blevet til på baggrund af optegnelser, som Nash og Jorn havde lavet i fællesskab. Teksten, der befinder sig i Nash-Jorn-arkivet på Det Kongelige Bibliotek, var både tænkt som artikel til tidsskriftet *Vindrosen* og dele af teksten skulle endvidere fungere som pressemeddelelse. I tekster skrevet af Lars Morell og Jakob Jakobsen forlyder det, at pressemeddelelsen blev sendt ud.⁵⁹ Men udgivelsesdatoen, der hos Morell angives til 1. maj bekræftes ikke af Nashs korrespondance fra perioden, og det faktum, at der foreligger en skitse (teksten i arkivet indeholder rettelser og stavfejl), betyder ikke, at den rent faktisk blev sendt ud. Nashs rolle som talsmand for den skandinaviske del af den situationistiske bevægelse og hans øvrige omfattende pr-praksis, ville umiddelbart indikere sidstnævnte, men det er uvist.

I forbindelse med salget af et eksemplar af *Mémoires* fra auktionshuset Bruun Rasmussen i november 2014 så en tekst, der grangiveligt ligner en færdig presstekst, dagens lys. Teksten, hvis overskrift er "Meddelelse til den skandinaviske presse", er kortere og den slutter med de bemærkelsesværdige ord, der nok må tilskrives Nashs egen livlige fantasi: "Prisen er 40 kr pr x i Skandinavien og det dobbelte [sic!] i Paris og New York, hvor det meste af oplaget har været forudbestilt [sic!] og

sikkert vil blive udsolgt allerede på udgivelsesdagen den 1. maj." Man undres over Nashs tekst, der så at sige détournerer détournementet ved bl.a. at beskrive *Mémoires* som investeringsobjekt og ved at placere det entydigt i kunstfeltet.

Herved adskiller pressemeddelelsen sig fra indholdet i "Introduktion til Guy-Ernest Debord", hvor det er det subversive, der understreges. Både introtekst og pressemeddelelse er dog skrevet med løs hånd, der måtte ligge Debords velslebne skrivestil særdeles fjernt, og indeholder en række faktuelle fejl. Pressemeddelelsen slutter med de følgende linjer:

"Da dette erindringsværk på trods af det folkelige sandpapir, der er valgt til perm, vel nok ligger i det mere eksklusive plan, som indtil videre næppe frister til store oplag, vil kun et begrænset antal eksemplarer komme i handelen, resten er potlatch. Men i en tid, hvor alle civiliserede nationer kæmper for at opnå den største popularitet med hensyn til industriel formgivning og serieproduktion af kunstgenstande og husflid på verdensmarkedet, vil en virkelig upopulær bog være et hårdt tiltrængt særsyn. "Memoires" [sic!] er en sådan bog, dens ophavsmænd tilhører kunstens hårde kerne af anti-designers, som har styrke til at gå andre veje end de arkitekttegnede supermænd i koksfarvet tøj, der i stedet for 30-ernes musegrå socialprosa i dag vil frelse os alle med deres nonfigurative personlighed, som ikke forestiller noget som helst. Det er for meget plastic. Vi foretrækker sandpapir.

Mest bemærkelsesværdigt i ovenstående passage er det, at det angives at kun et begrænset antal vil komme i handlen, resten var potlatch. Så potlatch-idéen har tilsyneladende været der fra starten af, men idéen har ikke været tænkt eller praktiseret så radikalt som den retrospektivt blev i 1993.⁶⁰

Modsat Jorn og Debords *Fin de Copenhague*, har jeg ikke kunnet lokalisere nogen anmeldelser af *Mémoires* i den danske presse. Men det er formodentlig heller ikke den mest oplagte bog at anmelde i en dansk avis: En ukendt fransk forfatter, Debord, der har "forfattet", dvs. indsamlet, en række usammenhængende brudstykker på fransk. Skulle bogen være blevet anmeldt, så skulle vinklen klart have været Jorns medvirken, hans *kunst*, og måske udgivelsens spektakulære materielle side.

Mémoires dukkede til gengæld op i forbindelse med at J.V. Martin forsøgte at stable et dansksproget situ-tidsskrift, *Situationistisk revolution*, på benene. I et brev fra Marinus Andersen til Asger Jorn fra d. 27. august 1962 videresendte Andersen et brev fra J.V. Martin fra d. 15. august samme år. I brevet lød det: "For at skabe det økonomiske grundlag for udgivelsen af vort, forhåbentlig inden længe udkommende tidsskrift SITUATIONISTISK REVOLUTION, – har vi fra vor bevægelses franske sektion modtaget et lille restoplæg af den franske forfatter GE. Debord's bog MEMOIRES [sic!]". Prisen er 75 kr. Andersen vil høre Jorn eller Nash, hvorvidt han skal købe bogen "ad denne vej?". Det er uvist, hvorvidt et svarbrev er bevaret. I *Situatio-*

nistisk revolution nr. 1, der udkom i oktober 1962, var der indrykket en lille annonce for "Memoires" (Nash og Martin staver næsten konsekvent bogen uden l'accent aigu). Prisen nævntes ikke, men bogen kunne rekvireres gennem S.R.s redaktion (dvs. J.V. Martin). Nogle måneder senere, d. 16. december 1962, indrykkede J.V. Martin en annonce i *Jyllands-Posten*, hvor der reklameredes for Asger Jorns *Le long voyage*, tidsskriftet *Situationistisk revolution* samt *Mémoires*: "Med Asger Jorns vanlige skaberglæde har han forsynet denne fransksprogede bog af forfatteren Guy Debord med utraditionelle farveilluminationer af høj kunstnerisk kvalitet. Indb. i sandpapir – Kr. 100." 100 kr. svarer i 2014-valuta til 1.160 kr., prisen på et samlerstykke. Finansieringen af SI-aktiviteter skete uden anvendelse af potlatch-principperne og det er interessant at J.V. Martin gjorde det: Jørgen Nash var netop blevet ekskluderet fra den situationistiske bevægelse, fordi han brød med bevægelsens principper. Men som Mikkel Bolt har påpeget i en artikel, så er det i grunden overraskende at J.V. Martin de næste ti år, indtil opløsningen af Situationistisk Internationale, var en del af grupperingen, for så vidt som han holdt fast i billedkunsten som revolutionært virkemiddel.⁶¹

Summa summarum: Debords potlatch-myte Debords efterskrift fra genudgivelsen af *Mémoires* i 1993 er et falsum, der ukritisk er blevet videreformidlet i sekundærlitteraturen, reproduceret i 2004-udgaven af værket og har været med til at forme denne myte om værket. *Mémoires* er blevet distribueret og solgt i Frankrig, i Danmark, formentlig via Wittenborn i USA og måske via Institute of Contemporary Arts i London. Værket blev, om end i beskeden skala, annonceret, omtalt og udstillet.

Bogmediets karakteristika som masseproduceret kommunikationsmiddel er jo netop, at det kun vanskeligt kan kontrolleres. Heller ikke af Debord, hvis dette da havde været intentionen fra starten, hvilket det ikke tyder på. En vis usynlighed kan man ikke komme udenom, men det har været at gøre en dyd ud af nødvendigheden.

Der er ingen tvivl om at Debord fra starten har haft eller i hvert fald relativt hurtigt fik et ambivalent forhold til *Mémoires*. Modsat en pro-situationistisk forskning, der anskuer bogen som et dokument, så har Debord næppe været blind for og stærkt ambivalent i forhold til værkets æstetiske kvaliteter. Med Jorns stigende stjerne på det kunstneriske firmament og udraderingen af de kunstneriske elementer i den situationistiske bevægelse befandt *Mémoires* sig som et overgangsværk på vej mod en mere renlivet politisk aktivisme og på den måde er værket blevet overflødiggjort af udviklingen, hvilket har ført til en retrospektiv udradering, der imidlertid aldrig fandt sted i virkeligheden.

- 1 NN: "Définitions", *Internationale Situationniste* nr. 1, 1958. Optrykt i samlebindet af samme navn, Paris: Fayard, 1997, pp. 19–20. Jf. f.eks. den tematiske opdeling i Patrick Marcolinis *Le mouvement situationniste. Une histoire intellectuelle*, Paris: Fayard, 2012, hvor situationistiske kernebegreber som "situations", "psychogéographie", "spectacle" og "détournement" er nogle af de kategorier, der strukturerer bogens første halvdel.
- 2 Debord: "Le rôle de *Potlatch*, autrefois et maintenant" i: Debord: *Potlatch (1954–1957)*, Paris: Gallimard, 2008, p. 8.
- 3 Bl.a. *France-Soir*, *Paris-Presse*, *L'Aurore*, *Les Lettres françaises*, *le Libertaire* og *France Dimanche*, jf. Emmanuel Guy & Laurence Le Bras (red.), *Un art de la guerre*, Paris: BnF & Gallimard, p. 71.
- 4 Ibid. Se også Éric Bruns Bourdieu-inspirerede analyse af *Potlatch* i *Les situationnistes. Une avant-garde totale (1950–1972)*, Paris: CNRS Éditions, 2014.
- 5 Debord 2008, op.cit., p. 87.
- 6 Debord 2008, op.cit., p. 283.
- 7 Endelig anvender Georges Bataille også begrebet i *La part maudite* (1949).
- 8 Keir Martin: "The 'potlatch of destruction': Gifting against the state" i: *Critique of Anthropology*, 32 (2), Sage, 2012, pp. 125–142.
- 9 Debord 2008, op.cit., pp. 282–284.
- 10 Redaktør af tidsskriftet *Les Jèvres nues*, hvori Debord og Wolman trykte vigtige proto-situationistiske tekster.
- 11 Brev fra Debord til Marcel Mariën, 11-11-1955, jf. Debord: *Correspondance*, volume 0, *septembre 1951 – juillet 1957*. Paris: Fayard, 2010, p. 85.
- 12 Jf. *Potlatch* nr. 2, 29.6.1954.
- 13 Således lyder i hvert fald den officielle fortælling. I en artikel fra 2015 har jeg, via lokaliseringen af det anvendte matricepap, argumenteret for at processen kørte over flere uger og var resultatet af et socialt forfatterskab, hvor især trykkeren V.O. Permilds indsats var afgørende, jf. Kromann: "Montager svøbt i matricepap. En materialearkæologisk undersøgelse af Asger Jorn og Guy Debords *Fin de Copenhague*" i *Fund og forskning* nr. 54, København: Det Kongelige Bibliotek, 2015, pp. 587–625.
- 14 Der er f.eks. ikke anført et "h.c." ("hors commerce") i bogen, hvilket ville markere, at denne bog ikke var til salg i almindelig handel.
- 15 "Ce rapport, présenté aux membres de l'Internationale lettriste, du Mouvement International pour un Bauhaus Imaginiste et du Comité Psychogéographique de Londres, comme base de discussion à l'intérieur de ces organisations et comme document pour leur propagande, ne saurait être en aucun cas mis en vente." (bagsidetekst).
- 16 Debord: Brev til Jean-Jacques Pauvert, d. 9.8.1993, i: *Correspondance*, volume 7, 2008, pp. 426–427.
- 17 Debord: *Mémoires*, Paris: Éditions Allia, 2004, upag.
- 18 Jf. kunsthistorikeren Kelly Baum, hvis ph.d.-afhandling, *The Politics of Pleasure: Gender, Desire, and Détournement in the Art of the Situationist International, 1957–1972*, indeholder et kapitel på over 70 sider med en indgående analyse af *Mémoires*, hvis primære fokuspunkt er anvendelsen af arkitektoniske og særligt anti-funktionalistiske elementer i bogen. Baum indleder kapitlet med at skrive om potlatchprincippet og citerer fra Debords "Attestations" fra 1993-udgaven af værket. Tilsvarende i Boris Donnés bog (*Pour Mémoires*). *Un essai d'éclaircissement des Mémoires de Guy Debord* (2004), hvor potlatch-princippet nævnes på bogens første side. *Mémoires* er, skriver Donné, "un livre" en dobbelt fornægtelsesstrategi, på den ene side er der omslaget af sandpapir, der forkaster eller i hvert fald sætter spørgsmålstegn (*récuser*) ved læsningen, på den anden side er der værket tilgængelighed: "Encore faut-il d'ailleurs, pour éprouver ce rejet tactile, avoir la chance de tenir entre ses mains un exemplaire de ces *Mémoires*: rencontre improbable puisque l'ouvrage, imprimé à faible tirage dans les derniers jours de 1958, diffuse seulement de façon privée, est longtemps resté un livre hors d'atteinte, presque invisible" (Donné 2004: 9).
- 19 Greil Marcus: "Guy Debord's *Mémoires*: A Situationist Primer" i: Elisabeth Sussman (red.): *On the Passage of a Few People in a Rather Brief Moment in Time: The Situationist International 1957–1972*, Cambridge, MA: MIT Press, 1989, pp. 124–131.
- 20 Karen Kurczynski: "Leveraging Situationism?" i: *Third Text*, vol. 22, issue 5, 2008, p. 606.
- 21 Indtil da, fra 1941 og frem, havde boghandlen heddet Wittenborn & Schultz og havde ligget på East 57th Street. Boghandlen fungerede både som en slags galleri og udgav flere serier af bøger, herunder ikke mindst *The Documents of Modern Arts*.
- 22 For en sammenligning mellem førsteudgaverne af *Fin de Copenhague* og *Mémoires* ift. de senere udgaver, se Kromann: "Vom Künstlerbuch zum historischen Dokument. Zwei Künstlerbücher von Asger Jorn und Guy Debord" i: *Das Künstlerbuch als ästhetisches Experiment: Geschichte und Poetik einer hybriden Gattung* (red. Ulrich Ernst et al.), Berlin: Bachmann Verlag, 2015, pp. 75–90.
- 23 I *Textes et documents situationnistes 1957–1960*, Paris: Allia, 2004, gives divergerende oplysninger i en og samme tekst. På den ene side står der, at "sa diffusion étant assurée aux U. S. A. par Witenborg [sic] and Company, New York" (p. 96), på den anden at "la première édition de *Mémoires* était strictement hors commerce" (p. 97).
- 24 Brev af 14.2.1958 fra Jorn til Permild og Rosengreen. Museum Jorns arkiv. Trykt i engelsk oversættelse som "Dear Friends" i *October* nr. 141, sommer 2012, s. 70–72. Brevet stammer fra fredag d. 14.2.1958 (datoen er i *October* fejlagtigt angivet som d. 15. hvilket dog er en lørdag).
- 25 jf. Permilds brev til Jorn fra 22.5.1959, Museum Jorns arkiv.
- 26 "Gugusse" er R.A. Augustinci, indehaveren af galleriet La Rive Gauche, hvor Jorn udstillede i perioden.
- 27 Hvilken boghandel, der er tale om, vides mig bekendt ikke.

- 28 Debord: *Correspondance*, vol. 2, Paris: Fayard, 2001, p. 129.
- 29 Karen Kurczynski: "A Maximum of Openness. Jacqueline de Jong in conversation with Karen Kurczynski" i: Mikkel Bolt Rasmussen & Jakob Jakobsen (red.): *Expect Anything, Fear Nothing. The Situationist Movement in Scandinavia and Elsewhere*, København & New York: Nebula & Autonomedia, 2011, pp. 183–204.
- 30 "The distribution as I mentioned before was widely international. We – the Internationale Situationniste – had Wittenborn as bookseller in New York. They were also selling *The Situationist Times*, and it was distributed all over Europe." (Kurczynski 2011, op.cit., pp. 203–204).
- 31 Mail fra Jacqueline de Jong d. 23.6.2014 til denne artikels forfatter.
- 32 Det Kongelige Bibliotek, der modtog pligteksemplarer af *Fin de Copenhague* i 1957, besad ikke et eksemplar af *Mémoires* før 2002, hvor biblioteket erhvervede sig et.
- 33 Optrøkt i *Textes et documents situationnistes 1957–1960*, 2004, p. 43.
- 34 I *Potlatch* nr. 29 (5.11.1957) står *Fin de Copenhague* opført blandt de publikationer, der var udgivet siden juni samme år.
- 35 F.eks. nævnes udgivelsen af Nashs *Stavrim, Sonetter* (1960) i *I.S.* nr. 4, juni 1960, p. 13.
- 36 Det vil føre for vidt at udrede her, men modsat hvad der står i en del af den franske sekundærlitteratur, blev *Mémoires* ikke trykt og udgivet i 1959 (men måske nok færdiggjort), hvilket arkivalier i Jørgen Nashs arkiv på Det Kongelige Bibliotek dokumenterer.
- 37 Usigneret: "Le détournement comme négation et comme prélude" i: *Internationale situationniste* nr. 4, juni 1960, pp. 10–11.
- 38 *Internationale situationniste* nr. 5 (december 1960), p. 46.
- 39 Debord: "La Démesure mesurée" i: *Œuvres*, Paris: Gallimard, 2006, pp. 455. Originalteksten ligger i Nash-Jorn-arkivet.
- 40 Den første analyse af teksten og dens historiske kontekst gives imidlertid først i min artikel: "Et umådeligt mådehold? En lille litteraturhistorie om Guy Debords nedsabling af Torben Brostrøms berømte programartikel fra 1959" i: Elisabeth Friis og Lene Koch (red.): *Tania Tender Thyme. Festskrift til Tania Ørum*, København: Arena, 2015, pp. 181–198.
- 41 Asger Jorn: "L'Intervention au conférence 5 de I.S., Göteborg", Museum Jorns arkiv.
- 42 "La cinquième conférence de L'I.S. a Göteborg" i: *Internationale situationniste* nr. 7, april 1962, pp. 25–31.
- 43 Jean-Jacques Raspaud & Jean-Pierre Voyer: *L'internationale situationniste. Chronologie, bibliographie, protagonistes (avec un index des noms insultés)*, Paris: Éditions Champ Libre, 1972.
- 44 Dietrich Mahlow (red.): *Schrift und Bild. Katalogbuch zur Ausstellung Schrift und Bild im Stedelijk Museum Amsterdam 3. Mai – 10. Juni 1963 und in der Staatlichen Kunsthalle Baden-Baden 15. Juni–4. August 1963*.
- 45 Undertitlen til Heissenbüttels artikel er „Parole in libertà/ i-Gedicht/ Poèmes objets/ Experimenta Typographica/ Konkrete Poesie/ Schreibmaschinen-Ideogramme.“
- 46 Kurt Schwitters, Hendrik Nicolaus Werkman, Paul Klee, Camille Bryen, Gerhard Rühm, Eugen Gomringer, Franz Mon, Haraldo de Campos, Ferdinand Kriwet, Diter Rot, José Lino Grünwald og Heinz Gappmayr.
- 47 *Internationale Situationniste* nr. 9, august 1964, p. 35.
- 48 Jf. *Internationale Situationniste* nr. 4, januar 1960, pp. 5–7 og Debords breve til Sandberg i *Correspondance*, vol. "0" og 1.
- 49 I *Correspondance* (bind "0", 1 og 2) angives fejlagtigt Sandbergs fornavn som "Wilhem". Bedst kendt er han under navnet W.J.H.B. Sandberg.
- 50 Debord: *Correspondance* vol. 2, septembre 1960–décembre 1964, Paris: Fayard, p. 293. Debords kursivering.
- 51 Ibid.
- 52 Ibid., p. 295.
- 53 Debord: *Correspondance* vol. 3, p. 137.
- 54 Asger Jorn: "En let trist lettrisme" i: *Information* d. 30.6.1967. Læserbrevet er et svar til Hans-Jørgen Nielsens anmeldelse i *Information* d. 2.6.1967 af Jørgen Nashs *Stavrim sonetter*, hvor Jorn vil have sig frabedt at *Fin de Copenhague* og *Mémoires* forbindes med lettrismen, som Jorn i læserbrevet kalder for "en flok eftersnakkere efter Kurt Schwitters [sic]". Jorn foretrækker at betegne sin egen typografiske praksis for en "analfabetisk lettrisme".
- 55 Bøgerne blev samlet solgt for 30 kr., jf. inventarnummer "Kksbog27183". Tak til Vibeke Knudsen fra Kobberstiksamlingsen, Statens Museum for Kunst, for denne oplysning. Det Kongelige Bibliotek købte i 1966 tilsvarende et eksemplar af *Mémoires* for 65 kr., men der forefindes ikke nærmere oplysninger om købet.
- 56 Jf. Kromann 2015, op.cit., pp. 605–606.
- 57 Brevet, der ikke er dateret, må ligge mellem udfærdigelsen af Nashs artikel om *Mémoires* (dateret d. 24.3.1959) og SI-konferencen d. 17.4.1959, der ligger forude.
- 58 Jf. for eksempel svarbrev fra Stig Carlsson d. 2.5.1959 og Torben Brostrøm fra d. 18.5.1959, Nash-Jorn-arkivet, KB.
- 59 Jf. Lars Morell: *Poesien breder sig. Jørgen Nash, Drakabygget & situationisterne*, 1981, København: Det Kongelige Bibliotek, p. 25 og Jakob Jakobsen: "The artistic revolution: On the situationists, gangsters and falsifiers from Drakabygget" i: Mikkel Bolt Rasmussen & Jakob Jakobsen (red.): *Expect Anything, Fear Nothing. The Situationist Movement in Scandinavia and Elsewhere*, København & New York: Nebula & Autonomedia, 2011, p. 223.
- 60 *Mémoires* indgår endvidere i både tekst (p. 4) og illustration (nr. 7 og 8) i en længere artikel af Nash: "Situationistisk internationale. Ingen ny isme. En historisk oversigt", der befinder sig i Nash-Jorn-arkivet på Det Kongelige Bibliotek. Her gives et langt mere velfunderet billede af den situationistiske praksis. Artiklen, mig bekendt ikke udgivet, er udateret, men det fremgår heri, at *I.S.* nr. 7 snart udkommer. Dette nummer udkom i

april 1962, dvs. artiklen er færdiggjort kort tid før Nash blev ekskluderet fra situationisterne d. 23.3.1962 hvilket kan forklare Nashs manglende vilje til mere pr-arbejde for Debord og konsorter.

- 61 Et sidste sted, hvor jeg har fundet et eksempel på *Mémoires'* synlighed, er to år senere, nemlig i en anmeldelse af Klaus Rifbjergs undtagelsesværk *Boi-ing '64* (1964), der i visse henseender minder om Jorn og Debords to fællesværker. Her refererer kritikeren Hans-Jørgen Nielsen i dagbladet *Information* d. 2.6.1967 med en vis selvfølge til Jorn og Debords to fællesværker. Dog skrev Nielsen, at værkerne havde været "totalt upåagtede af hjemlige litterater", hvilket var delvist korrekt (den centrale kritiker Torben Brostrøm kendte til værket, men har ikke skrevet om det), og det at Nielsen skrev om det, dementerer endnu en gang Debords påstand. I Nielsens tekst, "Det visuelle digt i Danmark. En historisk oversigt" i kataloget til udstillingen *Intermedia* (1967), en udstilling som Den Eksperimenterende Kunstscole, som Nielsen var en del af, arrangerede i samarbejde med medlemmer af Linien II, blev begge værker ligeledes nævnt, men det er uvist, hvorvidt de har været udstillet. Jf. Hans-Jørgen Nielsen: "Den danske lettrisme" i: *Information* d. 2.6.1967.